

Nr 302.

Godkänd av första kammaren den 11 juni 1919.

Godkänd av andra kammaren den 11 juni 1919.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om restitution av arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagande av Heckscherska donationen erlagt.

(Statsutskottets utlåtande nr 186.)

Till Konungen.

I tvenne likalydande inom riksdagen väckta motioner, har föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att den till 215,124 kronor uppgående arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagandet av den Heckscherska donationen till statsverket gäldat, må till Högskolan restitueras i den ordning kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 § 49 mom. 1 föreskriver, eventuellt med skyldighet för Högskolan att i sammanhang med medlens erhållande upprätta en professur i historia.

Till stöd för förslaget har i motionerna anförts följande:

»Framlidne bankdirektör E. Heckscher och hans år 1918 jämväl avlidna maka fru S. Heckscher hava genom ett den 4 mars 1908 dagtecknat testamente förordnat, att större delen av deras efterlämnade förmögenhet skulle tillfalla Stockholms högskola. I den efter fru Heckscher den 16 maj 1918 upprättade bouppteckningen hava de till Högskolan donerade tillgångarna upptagits till ett värde av cirka 1,950,000 kronor. Då emellertid testamentet även ålägger Högskolan skyldighet att till vissa personer under deras livstid årligen utbetala vissa belopp, har kapitalvärdet av den

Högskolan tillfallna donationen i samband med arvsskattens bestämmande uppskattats till ett belopp av 1,792,726,25 kronor. Den skatt som Högskolan härför fått vidkännas utgör 215,124 kronor.

Högskolans styrelse har i skrivelse av den 30 april 1918 ingått till Kungl. Maj:t med begäran, att den Heckscherska donationen måtte tillfalla Högskolan utan skyldighet för henne att gälda den enligt kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 henne åliggande arvsbeskattning, och denna framställning har tillstyrkts av Statskontoret i dess utlåtande av den 1 oktober 1918, men Kungl. Maj:t har enligt beslut av den 9 januari 1919 ansett sig icke kunna bifalla densamma.

Till en början torde något böra utredas, huru en dylik skattebefrielse från juridisk synpunkt är att bedöma.

Enligt kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 § 19 skall arvsskatt erläggas även av »akademi, vetenskapligt samfund, allmänt undervisningsverk, stipendiefond eller pensionsanstalt, liksom ock sjuk- eller fattigvårdsinrättning eller annan from stiftelse». De uppräknade rättssubjekten bliva dock i arvsskattehänseende mildare behandlade än övriga juridiska personer, så till vida som de i skattetariffen hänföras under klass II, medan övriga juridiska personer beskattas enligt klass III eller klass IV.

Den skattelindring, som sålunda tillerkänts de uppräknade rättssubjekten, genomfördes genom kungliga förordningen den 23 april 1910, före vilken tidpunkt desamma hänfördes under den tyngst beskattade klassen. Den till grund för denna lagändring liggande utredningen återfinnes i ett betänkande av 1901 angående vissa ändringar i stämpelförordningen. Man ifrågasatte här även möjligheten av fullständig skattebefrielse för ifrågasatt rättssubjekt, men såsom skäl häremot anfördes, att dem tillfallen egendom i regel förbliver i sådant rättssubjekts ägo och fördenskull icke vidare blir föremål varken för arvsbeskattning eller för övrig beskattning, som vid transaktioner enskilda emellan drabbar sådan egendom.

Ett ytterligare steg på den väg, som genom 1910 års skattelindring blivit beträdd, har tagits genom 1914 års förordning om arvsskatt och skatt för gåva, som i 32 § från *skatt för gåva fullständigt befriar* samtliga de i skattetariffens andra och tredje klasser uppräknade juridiska personer ävensom sådana sammanslutningar, som utan att hava till ändamål att genom ekonomisk verksamhet tillgodose medlemmarnas ekonomiska intressen, avse att befämja den andliga eller materiella kulturen. Dessa rättssubjekt underkastas sålunda arvsskatt för vad de erhålla på grund av testamente,

men äro befriade från skatt för donationer som göras i levande livet, vilket det till grund för 1914 års lagstiftning liggande betänkandet av 1910 med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva motiverat därmed, att å ena sidan avsikt att genom donationer till fromma stiftelser eller andra välgörande eller allmännyttiga ändamål kringgå bestämmelserna om arvsskatt ytterst sällan torde vara för handen, men att å andra sidan torde kunna antagas, att benägenheten att genom gåvor understödja sådana institutioner skulle i hög grad minskas, om på grund av stränga bestämmelser om skatt på gåva en under alla förhållanden avsevärd del av det skänkta beloppet skulle indragas till staten, och att det vore av synnerlig vikt, att den offervillighet, som visar sig i donationer till ifrågavarande ändamål, på allt sätt främjas och icke genom skattelagstiftningen motarbetas. Detta skäl låter sig emellertid med lika berättigande åberopa till stöd för en allmän skattebefrielse med hänsyn till *arv*, som fördens skull måste sägas stå i god överensstämmelse med de senast vidtagna ändringarna i vår arvs- och gåvobeskattning. — En dylik skattebefrielse var icke heller främmande för vår äldre arvs- och gåvobeskattning. Bevillningsförordningen av 1810 medgav skattebefrielse för såväl testamenten som gåvor till bland annat »allmänna undervisningsverk och skolinrättningar» och den sista författningen, enligt vilken denna skatt utgick (1883 års förordning angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter) frikallade helt och hållet från skatt »kyrka, akademi, vetenskapligt samfund, allmän skola eller annat allmänt undervisningsverk, stipendiefond, pensionsanstalt, sjuk- och fattigvårdsinrättning, jämte annan from stiftelse», vilket stadgande såsom synes avser så gott som alldeles samma juridiska personer som numera åtnjuta allenast skattelindring.

Även om en dylik *allmän* skattebefrielse med hänsyn till det ekonomiska läget icke torde för närvarande böra ifrågasättas, är därmed icke sagt, att ej ett efterskänkande av skatt skulle kunna förekomma i speciella fall, där sådant med hänsyn till det med donationen åsyftade ändamål samt omständigheterna i övrigt framstår såsom särskilt påkallat.

Under förarbetena till den nuvarande förordningen om skatt på arv och gåva förekom i sammanhang med statskontorets granskning av 1910 års betänkande ett yttrande, vari en sådan metod förordades: »Vill staten gynna någon institution, som den anser god, står alltid anslagsvägen öppen eller den därmed likställda utvägen att i *särskilda fall* efterskänka skatten. Begagnas någondera av dessa utvägar, har staten ständigt i sin hand att bestämma, vilken grad av uppmuntran den anser varje särskilt ändamål

förtjäna». I sitt förut berörda utlåtande av den 1 oktober 1918 gör ock statskontoret gällande, att omständigheterna i vissa särskilda fall kunna vara sådana, att en befrielse från arvsskatt bör ifrågakomma.

Vad den Heckscherska donationen beträffar, synes en skattebefrielse svårigen kunna beviljas allenast på grund av Stockholms högskolas egenkap av allmänt undervisningsverk. Men i det föreliggande fallet tillkomma omständigheter, som i synnerligen hög grad tala för att ett eftergivande av skatt skall medgivas.

Stockholms högskola har under en följd av år gjort en betydande insats för den högre bildningen i vårt land. Utan något som helst understöd från statsverkets sida har Högskolan, väsentligen tack vare enskilda donatorers frikostighet, utfört ett arbete, som högst avsevärt lättat den arbetsbörda, som påvilar statsuniversiteten. Till belysande av i vilken omfattning detta skett, må följande siffror meddelas. Höstterminen 1917 voro vid Högskolan inskrivna 410 studerande inom den juridiska och 239 inom den matematisk-naturvetenskapliga avdelningen, varjämte 107 studerande idkade studier i ämnen, tillhörande den humanistiska ämnesgruppen. Antalet vid Högskolan under år 1917 avlagda examina framgår av följande tablå:

Juris kandidatexamen.....	46
Kansliexamen	10
Filosofie licentiatexamen	19
Filosofie ämbetsexamen	13
Filosofie kandidatexamen	29
Efterprovning i filosofiska examina	6
<hr/>	
Summa	123

Då såsom bekant examineringen utgör en av universitetslärarens tyngsta arbetsbördor inses lätt, i vilken grad Högskolan enbart genom sin examensverksamhet underlättat statsuniversitetens arbete. Än betydelsefullare torde dock den insats vara, som Högskolan gjort i vårt lands vetenskapliga liv, och i ett flertal fall hava vetenskapsmän, som vid Högskolan fått sin utbildning, vunnit anställning som professorer och docenter vid statens universitet och högskolor. Det torde även böra framhållas, hurusom Högskolans verksamhet ingalunda enbart tillgodoser ett Stockholmsintresse. Av dess lärjungar hava således endast omkring två tredjedelar sitt hemvist i Stockholm med omnejd, under det att cirka en tredjedel kommer från

övriga delar av riket. Under höstterminen 1917 utgjorde antalet studerande av det senare slaget 251 stycken, representerande olika trakter av vårt land från det sydligare Skåne till det nordligaste Norrland.

Härtill kommer, att, trots de betydande donationer som det gångna året tillfört Högsolan, det för närvarande mött stora svårigheter för henne att motsvara de krav, som ställas på ett lärosäte av denna art i huvudstaden. Vissa mycket viktiga behov hava väl genom de senaste donationerna blivit tillgodosedda, men andra lika trängande krav återstå att afhjälpa. Den så gott som totala bristen på docentstipendier är till stort men för det vetenskapliga arbetet, och vissa professors och så gott som samtliga biträdande lärares och amanuensers avlöningsförmåner äro alltför trots de högre levnadskostnaderna i Stockholm väsentligt lägre än vid statsuniversiteten. De under nuvarande förhållanden nödvändiga dyrtidstilläggen har Högsolan endast till en mindre del kunnat själv bestrida, men har Stockholms stad i detta hänseende trätt hjälpende emellan. Den ofrånkomliga ökningen i Högsolans allmänna utgifter har gjort sig så starkt gällande, att Högsolans stat sedan flera år endast genom alldeles exceptionella åtgärder — exempelvis genom utverkande av tillstånd att för Högsolans ändamål använda även den del av avkastningen å vissa densamma tillhöriga fonder, vilken eljest för att förekomma verkningarna av ett sjunkande penningvärde skolat tilläggas kapitalet — kunna tvingas att någorlunda gå ihop.

Nu anförda omständigheter — Högsolans verksamhet i statens intresse och hennes trängande behov av ekonomiskt understöd — hava föranlett statskontoret att tillstyrka högskolestyrelsens till Kungl. Maj:t gjorda framställning om skattebefrielse.

Härtill kommer emellertid ännu ett alldeles speciellt skäl. Den Heckscherska donationen har överlämnats till Högsolan utan detaljerade föreskrifter om det sätt, på vilket de donerade medlen skola till Högsolans bästa användas, men från arvingarnas sida har det önskemålet uttalats, att en professur i historia med hjälp av donationen måtte vid Högsolan upprättas, och såväl Högsolans lärarråd som dess styrelse hava givit denna tanke sin livligaste anslutning. För Högsolan har dock vissa andra krav varit så trängande, att desamma måste först tillgodoses och följden härav har blivit, att upprättandet av professuren i historia tillsvidare fått anstå. Att detta blivit nödvändigt är synnerligen att beklaga. Upprättandet av en historieprofessur vid Högsolan skulle emellertid möjliggöras, om den ifrågasatta skattebefrielsen bleve verklighet. Att Stockholms högskola måtte

erhålla en professur i historia är ett gammalt önskemål och det är det första och nödvändiga villkoret för att den humanistiska avdelningen vid Högskolan skall bli i tillfälle att fylla de viktiga uppgifter som vänta densamma. Historieprofessuren är att betrakta såsom hörnstenen i den under byggnad varande humanistiska avdelningen vid Högskolan. Dess upprättande skulle för huvudstadens kulturella liv vara av oskattbart värde, såväl för den vetenskapliga forskningen inom angränsande områden, såsom litteratur-, konst- och religionshistoria samt rättshistoria som även för den bildningssökande allmänheten inom huvudstaden, därvid man icke får underskatta betydelsen av att inom huvudstaden beredes tillfälle till regelbunden undervisning i ett för den allmänna medborgerliga bildningen så grundläggande ämne som historia.»

Vid behandling av förevarande motioner har riksdagens vederbörande utskott under hand inhämtat, att Stockholms högskola, som i sin strävan att bli ett fullständigt universitet, från början begränsat sig till de ämnen, som falla inom följande fyra avdelningar, nämligen 1:o) de matematisk-naturvetenskapliga, 2:o) den stats- och rättsvetenskapliga, 3:o) den historisk-filosofiska och 4:o) den språkvetenskapliga, på grund av sin svaga ekonomiska ställning allenast kunnat erhålla de båda förstnämnda fullt färdigbildade. Av de båda övriga är den sistnämnda ej alls representerad vid Högskolan, och vad ämnena inom den historisk-filosofiska avdelningen beträffar, finnas endast professorer i litteraturhistoria, konsthistoria och religionshistoria, av vilka dock professuren i religionshistoria av ekonomiska skäl hålles obesatt för att bereda den härför donerade fonden tillfälle till behöflig förstärkning.

Här förutom meddelas undervisning i ämnena nationalekonomi och statskunskap av professorer inom den stats- och rättsvetenskapliga avdelningen, varjämte tillförordnade lärarplatser finnas upprättade i ämnena nordisk och jämförande fornkunskap, pedagogik, statistik och geografi. Högskolans svaga ekonomiska ställning har emellertid icke medgivit henne att bevilja dessa senare lärare tillfredsställande lönevillkor. Så åtnjuter den tillförordnade läraren i nordisk och jämförande fornkunskap endast en avlönning å 2,000 kronor, vartill kommer ett dyrtidstillägg å 750 kronor och avlöningen för läraren i pedagogik är än lägre.

Avsaknaden inom den historisk-filosofiska avdelningen av ämnet historia hade gjort sig synnerligen starkt kännbar och vid upprepade tillfällen hade ynglingar, som önskat vinna sin vetenskapliga utbildning vid Högskolan, av dess lärare avrättats därför på grund av denna brist, som bland annat haft

till följd, att filosofisk ämbetsexamen — den enda examen, som berättigar till erhållande av lärarebefattning — icke hittills kunnat avläggas inom någon ämneskombination i avdelningens ämnen. Genom en donation av generalkonsulinnan P. Warburg hade visserligen Högskolan nu beretts möjlighet att upprätta en professur i historia, men erfordrades för ämnets tillfredsställande representation åtskilliga anslag, vilka icke kunde bestridas av donationen i fråga. Hit hörde i främsta rummet anslaget till inköp av för studierna nödig litteratur, vilket komme att kräva avsevärda belopp. På grund av ämnets säreget omfattande natur och behovet av undervisning på olika stadier, vore man även betänkt på att, så snart de ekonomiska förhållandena det tilläte, upprätta ett docentstipendium i ämnet.

För att upprättandet av historieprofessuren vid Högskolan skulle kunna giva de humanistiska studierna erforderlig lyftning, vore dock vissa andra anordningar än mera av behovet påkallade. Visserligen bleve det efter denna professurs upprättande möjligt att vid Högskolan avlägga filosofisk ämbetsexamen i kombinationen historia-geografi, men det skulle bliva nödvändigt att medtaga dessa båda ämnen för alla dem, som önska avlägga sagda examen och för dem, som studera ämnena litteratur- och konsthistoria skulle härigenom icke någon avsevärd fördel beredas. Ämnet nordiska språk, vilket ämne tillsammans med litteraturhistoria bildar en kombination till filosofisk ämbetsexamen, skulle onekligen för dem vara den fördelaktigaste och närmast liggande kombinationen. Upprättandet av en professur i nordiska språk i Stockholm skulle icke blott vara av största betydelse för alla dem, som vilja vid Högskolan bedriva mer djupgående studier i vårt lands historia i äldre tider, det vore även utan tvivel ett viktigt önskemål såväl för kunskapen om vårt eget språk och dess utveckling som för en bättre förståelse av de övriga skandinaviska språken.

Emellertid vore det ej heller uteslutet, att, då en professur i historia nu omsider kommit till stånd, man skulle kunna än bättre tillgodose den historisk-filosofiska avdelningens intressen genom inrättandet av en väl avlönad tillförordnad lärareplats eller eventuellt en professur i nordisk och jämförande fornkunskap. Endera av nämnda vägar syntes böra inslås, för, så vitt man ville bereda de studerande det rika utbyte, som kan stå att vinna därigenom, att Högskolans sedan länge närda önskan att se en professur i historia inramad inom dess undervisning nu står inför sitt förverkligande. Därest det skattebelopp, om vars restituerande förslag framstälts, ställdes till Högskolans förfogande, bleve det under alla förhållanden till synnerligen stort gagn för tillgodogörande av huvudstadens i och för

sig oskattbara resurser för den humanistiska forskningen och högre undervisningen i vårt land.

Vad sålunda inhämtats och i övrigt i motionerna framhållits, har riksdagen funnit innebära starka skäl för bifall till det i motionerna framlagda förslaget. Genom omfattningen av den undervisningsverksamhet, som vid Stockholms högskola bedrives, måste nämligen Högskolan anses komplettera universitetens verksamhet och detta i så väsentlig grad, att, därest universitetet skulle nödgas övertaga den av Högskolan bedrivna undervisningen och examinationen, detta med sannolikhet icke läte sig göra utan en avsevärd förstärkning av deras arbetskrafter med därav följande ökade utgifter för statsverket. Under betonande av att ett bifall till detta förslag icke får tillmätas prejudicerande betydelse, har riksdagen, med hänsyn till vad ovan anförts och i betraktande av ej mindre den omständigheten, att statskontoret beträffande den nu ifrågavarande donationen ansett ett sådant fall föreligga, då skyldighet att erlagga arvsskatt enligt § 19 av gällande förordning om arvsskatt och skatt å gåva skäligen bör efterskänkas än även av det förhållandet, att ett avslag å framställningen skulle kunna oförmånligt påverka eventuella donatorer, ansett sig böra bifalla det i motionerna framlagda förslaget.

Riksdagen har sålunda beslutat, att den till 215,124 kronor uppgående arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagandet av den Heckscher-ska donationen till statsverket gäldat, må till Högskolan restitueras i den ordning kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 § 49 mom. 1 föreskriver.

Stockholm den 11 juni 1919.

Med undersätlig vördnad.
